

img1

LIETUVOS AUKŠČIAUSIASIS TEISMAS

NUTARTIS

LIETUVOS RESPUBLIKOS VARDU

2023 m. sausio 4 d.
Vilnius

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, susidedanti iš teisėjų Godos Ambrasaitės-Balynienės, Danguolės Bublienės, Alės Bukaviniienės, Artūro Driuko, Virgilijaus Grabinsko (kolegijos pirmininkas), Andžej Maciejewski ir Dalios Vasarienės (pranešėja),

teismo posėdyje kasacine rašytinio proceso tvarka išnaginėjo civilinę bylą pagal atsakovės Lietuvos Respublikos, atstovaujamos Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, kasacinį skundą dėl Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. gruodžio 14 d. nutarties peržiūrėjimo civilinėje byloje pagal ieškovo V. P. (V. P.) ieškinį atsakovei Lietuvos Respublikai, atstovaujamai Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, dėl žalos atlyginimo, tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 6-ojo skyriaus prokurorė N. Malinauskaitė-Posaškova ir Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 5-ojo skyriaus vyriausiasis prokuroras Vilius Paulauskas.

Išplėstinė teisėjų kolegija

nustatė:

I. Ginčo esmė

1. Kasacinėje byloje sprendžiama dėl proceso teisės normų, reglamentuojančių bylinėjimosi išlaidų paskirstymą bylose, kuriose teismas iš dalies tenkina reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo, aiškinimo ir taikymo.
2. Ieškovas kreipėsi į teismą su ieškiniu, prašydamas priteisti iš atsakovės 3500 Eur turtinės ir 20 000 Eur neturtinės žalos bei bylinėjimosi išlaidų atlyginimą. Ieškovas nurodė, kad buvo pradėtas jo baudžiamasis persekiojimas ir byla teismui buvo perduota neteisėtai, pažeidžiant pagrindines konstitucines asmens teises ir laisves (įskaitant nekaltumo prezumpciją, draudimą versti duoti parodymus prieš save, draudimą persekioti antrą kartą už tą pačią veiką, bet tuo neapsiribojant). Ieškovas ieškinyje paaiškino, kad prašomą priteisti turtinės žalos atlyginimą sudaro jo patirtos 3500 Eur teisinės išlaidos už suteiktas teises paslaugas dėl gynybos neteisėtame baudžiamajame procese. Taip pat ieškovas nurodė, kad dėl nepagrįstai pradėto jo baudžiamojo persekiojimo jis patyrė ir neturtinę žalą, kuri pasireiškia atsiradusiais neigiamais išgyvenimais dėl neteisėtų veiksmų, t. y. patirtu nuolatinio nerimu, netikrumu, pažeminimu. Ieškovo teigimu, šios žalos atlyginimo didesnę sumą lemia prokuratūros atliktų neteisėtų veiksmų mastas, proceso trukmė net penkerius metus, negrįžtamai pabloginta ieškovo reputacija. Anot ieškovo, patirti neigiami išgyvenimai palietė ne tik jį, bet ir jo šeimą, pažemino jį kaip asmenį, pablogino jo reputaciją tiek kolegų, tiek ir kitų asmenų akyse, taip pat padarė neigiamą įtaką jo socialiniam gyvenimui.

II. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismų procesinių sprendimų esmė

3. Vilniaus miesto apylinkės teismas 2021 m. birželio 25 d. sprendimu ieškinį tenkino iš dalies, priteisė ieškovui iš atsakovės 3500 Eur turtinės ir 2300 Eur neturtinės žalos atlyginimą, taip pat 2000 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios instancijos teisme, atlyginimą. Kitą ieškinio dalį teismas atmetė.
4. Teismas, išanalizavęs ieškovo išteisinamojo nuosprendžio, priimto baudžiamojoje byloje, argumentus, nurodė, kad pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas baudžiamąją bylą, nustatė, jog byloje iš esmės nėra duomenų ir įrodymų, apie kuriuos nurodoma kaltinamajame akte; kad akte nurodytos veikos iš viso negali būti laikomos nusikaltimais; kad nusikalstamos veikos nepadarytos ir kad ilgametis ieškovo baudžiamasis persekiojimas vyko dėl nukentėjusiųjų asmenų jaučiamos skriaudos neišsipildžius jų lūkesčiams ir pan.
5. Teismas nusprendė, kad prokurorų veiksmai minėtoje baudžiamojoje byloje buvo neteisėti, įvertinęs tai, jog ieškovo atžvilgiu buvo priimtas išteisinamasis nuosprendis, kuriame buvo nustatyta, kad ieškovas nepadarė jokios nusikalstamos veikos, kad ieškovui nepagrįstai baudžiamajame procese buvo perkelta savo nekaltumo įrodinėjimo našta, kad baudžiamąjį ieškovo persekiojimo procesą lėmė nukentėjusiųjų skriauda dėl jų neišsipildžiusių lūkesčių, o prokurorė nepagrįstai atsisakė priimti ieškovo teikiamus papildomus įrodymus, taip pat kad ikiteisminis tyrimas pradėtas, testas ir kaltinamasis aktas perduotas teismui nepaisant duomenų ir įrodymų trūkumo, trūkstant nusikalstamų veikų pagrindimo.
6. Pasisakydamas dėl ieškovo teisės į bylinėjimosi išlaidų, patirtų dėl gynybos baudžiamajame procese, atlyginimą, teismas pažymėjo, kad ieškovo atžvilgiu yra priimtas išteisinamasis nuosprendis, nes nebuvo padarytos jam inkriminuotos veikos. Todėl įvertinęs baudžiamojoje byloje priimto išteisinamojo nuosprendžio argumentus teismas konstatavo, kad ieškovui turi būti atlyginta jo patirta pagrįsta ir būtina bylinėjimosi išlaidos, kurias jis patyrė, įgyvendindamas savo teisę turėti advokatą.

7. Spręsdamas dėl reikalavimo priteisti neturtinės žalos atlyginimą teismas, įvertinęs teismų praktiką tokio pobūdžio byloje ir priteisiną neturtinės žalos atlyginimo dydį, taip pat ieškovo neigiamus emocinius padarinius, proceso trukmę (ikiteisminis tyrimas pradėtas 2016 m. sausio 27 d., kaltinamasis aktas surašytas 2019 m. birželio 10 d., išteisinamasis nuosprendis priimtas 2020 m. vasario 11 d., apygardos teismo nutartis priimta 2020 m. birželio 19 d.), remdamasis teisingumo, sąžiningumo ir protingumo principais, nusprendė, kad 2300 Eur neturtinės žalos atlyginimas yra proporcingas ieškovo patirtai žalai.
8. Įvertinęs, kad neturtinės žalos dydį nustato teismas ir kad ieškinio reikalavimas dėl turtinės žalos atlyginimo patenkintas byloje visiškai, pirmosios instancijos teismas priteisė ieškovui iš atsakovės visų jo patirtų bylinėjimosi išlaidų pirmosios instancijos teisme atlyginimą.
9. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija 2021 m. gruodžio 14 d. nutartimi pirmosios instancijos teismo sprendimą paliko nepakeistą, priteisė ieškovui iš atsakovės 1500 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų apeliacinės instancijos teisme, atlyginimą.
10. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija, spręsdama dėl pirmosios instancijos teismo atlikto byloje patirtų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo pagrįstumo, nurodė, kad ieškovo reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo buvo iš esmės tenkintas. Remdamasi kasacinio teismo praktika kolegija pažymėjo, kad prašoma atlyginti neturtinės žalos suma vertinama kaip nevaržanti teismo diskrecijos nustatyti neturtinės žalos dydį konkrečioje byloje. Asmens prašomas priteisti neturtinės žalos atlyginimo dydis negali būti vertinamas kaip iš anksto žinomas ir nustatytas, nes dydį įvertina ir nustato teismas, ištyręs ir įvertinęs visas teisiskai reikšmingas bylos aplinkybes. Paprastai nukentėjusysis subjektyviai įvertina ir nurodo jam padarytos neturtinės žalos dydį. Asmens reakcija į jo neturtinių vertybių pažeidimą gali būti adekvati ir neadekvati, nukentėjusiojo jausmai, vidiniai išgyvenimai, sukrėtimai ir kančios yra individualūs, todėl, remdamasis tokiais vidiniais išgyvenimais, nulemtais individualios reakcijos į to paties pobūdžio ir sunkumo veiksmus, kuriais pažeidžiamas didesnę ar mažesnę vertę asmeniui turintis gėris, nukentėjusysis subjektyviai įvertina ir nurodo jam padarytos neturtinės žalos dydį. Teismai, vertindami neturtinės žalos dydį lemiančius kriterijus, visų pirma turi įvertinti pažeistos vertybės pobūdį pagal protingo žmogaus etaloną (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. liepos 25 d. nutartis civilinėje byloje [Nr. 3K-3-417/2013](#)).
11. Kolegija atkreipė dėmesį, kad nors pirmosios instancijos teismas nusprendė priteisti ne visą ieškovo prašytą neturtinės žalos atlyginimą, atsakovė apeliaciniame skunde ginčijo tik galimybę priteisti neturtinės žalos atlyginimą, o ne jos dydį. Be to, kolegijos vertinimu, asmens prašomas priteisti neturtinės žalos atlyginimo dydis negali būti vertinamas kaip iš anksto žinomas ir nustatytas, nes šį dydį įvertina ir nustato teismas, ištyręs ir įvertinęs visas teisiskai reikšmingas bylos aplinkybes. Todėl kolegija nusprendė, kad ieškovas iš esmės neturi galimybių iš anksto tiksliai įvertinti priteisiną neturtinės žalos atlyginimo dydį ir jį nurodyti teismui.
12. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegijos vertinimu, laikyti ieškovą iš dalies pralaimėjusiu bylą dėl neturtinės žalos atlyginimo, nes jo nuomonė dėl patirtos neturtinės žalos dydžio nesutapo su pirmosios instancijos teismo pateiktu įvertinimu, šiuo konkrečiu atveju būtų neteisinga. Todėl vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksu (toliau – ir [CPK](#)) 93 straipsnio 4 dalimi, teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais teisėjų kolegija konstatavo, kad ieškovas iš esmės laimėjo bylos dalį dėl reikalavimo atlyginti neturtinę žalą, o atsakovės argumentas, jog ieškovo ieškinys tenkintas nevisiškai ir priteisto bylinėjimosi išlaidų atlyginimo dydis turėtų būti mažinamas, atmetinas kaip nepagrįstas.
13. Pasisakydama dėl bylinėjimosi išlaidų patirtų apeliacinės instancijos teisme, paskirstymo kolegija nurodė, kad ieškovo prašymas priteisti iš atsakovės 1500 Eur bylinėjimosi išlaidų atlyginimą už atsiliepimų į atsakovei atstovaujančios Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros ir trečiojo asmens, nepareikškančio savarankiškų reikalavimų, Vilniaus apygardos prokuratūros Vilniaus apylinkės prokuratūros 5-ojo skyriaus vyriausiojo prokuroro Viliaus Paulausko apeliacinius skundus parengimą yra pagrįstas 2021 m. liepos 23 d. PVM sąskaita faktūra Nr. 2021/7/23, 2021 m. liepos 23 d. mokėjimo nurodymu Nr. 7, 2021 m. liepos 28 d. PVM sąskaita faktūra Nr. 2021/7/28, 2021 m. rugpjūčio 5 d. mokėjimo nurodymu Nr. 8, taip pat šių išlaidų dydis neviršija Lietuvos advokatų tarybos 2004 m. kovo 26 d. nutarimu ir teisingumo ministro 2004 m. balandžio 2 d. įsakymu Nr. R1-85 patvirtintų Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą teisinę pagalbą (paslaugas) maksimalaus dydžio 8,11 punkte nustatyto maksimalaus 3945,24 Eur ((1517,40 Eur x 1,3) x 2) dydžio. Atsižvelgdama į tai, kolegija konstatavo, kad ieškovo prašymas dėl bylinėjimosi išlaidų patirtų apeliacinės instancijos teisme, atlyginimo priteisimo tenkintinas šių išlaidų atlyginimą priteisiant iš atsakovės.

III. Kasacinio skundo ir atsiliepimo į jį teisiniai argumentai

14. Kasaciniu skundu atsakovė prašo pakeisti Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. birželio 25 d. sprendimo dalį, kuria visiškai patenkintas ieškovo reikalavimas priteisti bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios instancijos teisme, atlyginimą, ir Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. gruodžio 14 d. nutarties dalį, kuria ši pirmosios instancijos teismo sprendimo dalis palikta nepakeista, ir priteisti ieškovui iš atsakovės ne daugiau kaip 1230 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios instancijos teisme, atlyginimo. Kasacinis skundas grindžiamas šiais argumentais:
- 14.1. Kasacinio teismo proceso teisės normų aiškinimo ir taikymo praktika dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo bylose, kuriose teismas iš dalies tenkina reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo, nėra vienoda:
 - 14.1.1. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. gruodžio 2 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-7-375/2011 išaiškino, kad civilinio proceso teisės normose nenustatytos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo išimties dėl neturtinės žalos atlyginimo, todėl teismas, spręsdamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą byloje, kurioje pareikštas reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo, turi vadovautis bendrosiomis taisyklėmis, tarp jų ir ta, jog jeigu ieškinyje patenkintas iš dalies, bylinėjimosi išlaidos paskirstomos proporcingai teismo patenkintų ir atmetų reikalavimų daliai. Tokio aiškinimo laikytasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 5 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-3-4/2014](#), 2018 m. gruodžio 6 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-3-425-219/2018](#), taip pat 2021 m. gruodžio 22 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-3-339-684/2021](#).
 - 14.1.2. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2021 m. liepos 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-225-934/2021 nusprendė, kad tais atvejais, kai tik iš dalies tenkinamas ieškinio reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo, ieškovui gali būti priteisiamos atlyginti visos jo patirtos bylinėjimosi išlaidos. Pastarojoje nutartyje kasacinis teismas konstatavo, kad bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo bylinėjimosi išlaidų paskirstymui pritaikius proporcingumo principą gali būti paneigta teisė į teisinę gynybą esmė. Minėtoje byloje kasacinis teismas konstatavo, kad ieškovo prašomas priteisti neturtinės žalos atlyginimo dydis negalėjo turėti esminės reikšmės atsakovės teisinės gynybos nuo pareikštų reikalavimų apimčiai, todėl net ir įvertinus, jog ieškovo pareikštas materialusis reikalavimas atsakovei dėl 15 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo tenkintinas iš dalies, jo naudai iš atsakovės priteisiant 2000 Eur neturtinės žalos atlyginimą, vis dėlto ieškovo reikalavimas materialine teisine prasme buvo patenkintas, todėl jam iš atsakovės priteistinas visų jo byloje patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimas.
 - 14.1.3. Kitoje 2021 m. gegužės 31 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-3-117-969/2021](#) kasacinis teismas, remdamasis Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – ir EŽTT) 2013 m. liepos 18 d. sprendimu byloje *Klausz prieš Kroatiją*, konstatavo, kad nors [CPK](#) normose nenustatytos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo išimties, tačiau, atsižvelgiant į neturtinės žalos atlyginimo specifiką, jog neturtinės žalos dydį galutinai nustato teismas, skirstant bylinėjimosi išlaidas tokio pobūdžio bylose turi būti vadovaujama teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais, taip pat [CPK 93 straipsnio](#) 4 dalyje nustatyta galimybė nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių.

- 14.2. Teismai nepagrįstai vadovavosi [CPK 93 straipsnio](#) 4 dalies nuostatomis, kaip sudarančiomis pagrindą nukrypti šio straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, kai reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo tenkinamas iš dalies. Atsakovės nuomone, ši norma skirta skatinti šalis vengti netinkamo procesinio elgesio ir savo teisėmis naudotis sąžiningai, tačiau ji nėra skirta įteisinti nukrypimui nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo kitais nei joje nurodytais atvejais.
- 14.3. Konstatuotina, kad teismai nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos [CPK 93](#) straipsnio 2 dalies taikymo ir aiškinimo praktikos, pagal kurią tokiais atvejais, koks susiklostė šioje byloje, bylinėjimosi išlaidos paskirstomos atsižvelgiant į patenkintų ir atmestų ieškinio reikalavimų proporciją, todėl skundžiamos teismų priimtų procesinių sprendimų dalys yra neteisingos ir keistinos. Kasacinio teismo praktika, kurioje skirstant bylinėjimosi išlaidas byloje dėl neturtinės žalos atlyginimo taikomas proporcingumo principas, yra logiška ir nuosekli, atitinka [CPK 93](#) straipsnio 2 dalyje įtvirtintą bendrąją bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklę. Bylinėjimosi išlaidų paskirstymo tikslas turi prevencinį pobūdį. Juo siekiama, kad nebūtų reikiami nepagrįsti (dėl neturtinės žalos dydžio) ieškiniai, ieškovams neprisiimant neadekvačios rizikos. Priešinga teismų praktika skatintų ieškovus reikšti kuo didesnius ieškinio reikalavimus, tikintis, kad didesnė reikalavimų dalis bus patenkinta, o jei ir bus nepatenkinta, tai neturės neigiamų procesinių pasekmių.
15. Ieškovas atsiliepime į kasacinį skundą prašo jį atmesti kaip nepagrįstą, priteisti bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimą. Atsiliepiamas į kasacinį skundą grindžiamas šiais argumentais:
- 15.1. Įstatymu? leidžias neįtvirtino besąlyginio bylinėjimosi išlaidų paskirstymo principo „pralaimėjęs moka“, kadangi suteikė teismui galimybę? nukrypti nuo įstatyme nustatyto? bylinėjimosi išlaidų skirstymo taisyklių.
- 15.2. Skundžiami teismų? sprendimai bei jų? argumentacija yra priimti vadovaujantis įstatymais bei pamatiniais principais ir visiškai atitinka Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotą? teisės aiškinimo ir taikymo praktiką.
- 15.3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtose civilinėse byloje [Nr. e3K-3-117-969/2021](#) ir Nr. e3K-3-225-934/2021 suformuota teisės aiškinimo ir taikymo taisyklė? nagrinėjamu klausimu turėtų būti pripažįstama kaip atitinkanti įstatymo nuostatas bei Europos Žmogaus Teisių? Teismo jurisprudenciją?. Pažymėtina, kad civilinėje byloje [Nr. e3K-3-339-684/2021](#) Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priešingos taisyklės nesuformulavo, todėl? atsakovės teiginys, jog kasacinio teismo praktika šiuo klausimu yra nevienoda, nėra tikslus, o teiginys, kad šią civilinę? bylą? nagrinėję teismai nukrypo nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo suformuotos teisės aiškinimo ir taikymo praktikos, iš viso klaidingas.
- 15.4. Atsakovės kasaciniame skunde išdėstyta pozicija prieštarauja Europos Žmogaus Teisių? Teismo jurisprudencijai. Šis teismas yra konstatavęs, kad taisyklės „pralaimėjęs moka“ taikymas, griežtai laikantis proporcingo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo pagal patenkintus (atmestus) reikalavimus, byloje dėl? neturtinės žalos atlyginimo gali lemti neproporcingą? asmens teisės? teismine? gynybą? suvaržymą. Šiuo aspektu Europos Žmogaus Teisių? Teismas, be kita ko, atkreipė dėmesį?, kad neturtinė? žalą yra sunku iš anksto įvertinti (Europos Žmogaus Teisių? Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Klauz prieš? Kroatija?*, peticijos Nr. 28963/10, taip pat 2021 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *C?olic? prieš? Kroatija?*, peticijos Nr. 49083/18). Taip pat Europos Žmogaus Teisių? Teismas yra pažymėjęs, kad „prevencinis pobūdis“ (siekis atgrasyti potencialius pareiškėjus teikti nepagrįstus ieškinius ar perdėtus reikalavimus) gali būti laikomas teisės? teismine? gynyba? pažeidimu (Europos Žmogaus Teisių? Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Klauz prieš? Kroatija?*, peticijos Nr. 28963/10).
- 15.5. Pagal atsakovės siūlomą aiškinimą ieškovas turėtų būti iš esmės „baudžiamas“ už tai, kad, turėdamas pareigą ieškinyje nurodyti piniginių? reikalavimų atlyginti neturtinę? žalą, nurodo netikslų? (nesutampantį? su teismo nustatyto) šio reikalavimo dydį?, nors įstatymas įtvirtina būtent teismo prerogatyvą? dėl? šio dydžio nustatymo. Tokia atsakovės pozicija aiškiai prieštarauja asmens teisei? teismine? gynyba?. Atsakovės minimas bylinėjimosi išlaidų? paskirstymo „prevencinis pobūdis“ neturėtų? būti akcentuojamas, kadangi pagrindinė? bylinėjimosi išlaidų paskirstymo funkcija yra kompensacinė?, t. y. laimėjusiai šaliai turi būti atlyginamos proceso išlaidos pralaimėjusios šalies sąskaita. Bylos „laimėjimas“ nebūtinai yra ar turi būti siejamas su visišku visu? reikalavimu? patenkinimu. Tokiais atvejais, kai vien dėl? bylinėjimosi išlaidų paskirstymo iš esmės byla? laimėjusios šalies finansinė padėtis tampa blogesnė, nei buvo prieš kreipiantis? teismą?, teisingumo vykdymas tampa beprasmiškas. Būtent tokios nuomonės laikosi ir Europos Žmogaus Teisių? Teismas.
- 15.6. Kasacinio teismo praktika nagrinėjamu klausimu turėtų būti plėtojama tęsiant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 31 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. e3K-3-117-969/2021](#) išdėstytos taisyklės taikymą ir aiškinimą, paremtą Lietuvos Respublikos įstatymų nuostatomis, pamatiniais civilinio proceso principais ir Europos Žmogaus Teisių? Teismo išaiškinimais. Kadangi byla? nagrinėjusių teismų? sprendimai atitinka šią praktiką?, todėl? yra teisėti ir pagrįsti.
16. Tretieji asmenys, nepareiškiantys savarankiškų reikalavimų, atsiliepimų į atsakovės kasacinį skundą nepateikė.

Išplėstinė teisėjų kolegija

konstatuoja:

IV. Kasacinio teismo argumentai ir išaiškinimai

Dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo teismui iš dalies tenkinus reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo priteisimo

17. Kasacinis skundas iš esmės grindžiamas dviem argumentais: pirma, jame teigiama, kad bylą nagrinėję teismai netinkamai taikė ir aiškino [CPK 93](#) straipsnio 2 dalies nuostatas, pagal kurias bylinėjimosi išlaidos paskirstomos atsižvelgiant į patenkintų ir atmestų ieškinio reikalavimų proporciją, ir, antra, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo byloje dėl neturtinės žalos atlyginimo nėra vienoda.
18. Kaip pagrįstai atkreipia dėmesį atsakovė, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 2 d. nutartyje civilinėje byloje [Nr. 3K-7-375/2011](#) išaiškinta, kad civilinio proceso teisės normose nenustatytos bylinėjimosi išlaidų paskirstymo išimtys byloje dėl neturtinės žalos atlyginimo, todėl teismas, sprenddamas bylinėjimosi išlaidų paskirstymo klausimą byloje, kurioje pareikštas reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo, turi vadovautis bendrosiomis taisyklėmis, tarp jų ir ta, jog jeigu ieškinyje patenkintas iš dalies, bylinėjimosi išlaidos paskirstomos proporcingai teismo patenkintų ir atmestų reikalavimų daliai. Šios praktikos laikytasi ir kai kuriose vėlesnėse kasaciniame skunde nurodytose Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyse.
19. Tuo tarpu pastarųjų kelerių metų kasacinio teismo praktikoje skirstant bylinėjimosi išlaidas byloje, kuriose teismas iš dalies tenkino reikalavimą atlyginti neturtinę žalą, laikytasi kitokios pozicijos.
20. Pavyzdžiui, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 31 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-117-969/2021 pažymėta, kad nors

[CPK](#) normose nenustatyta bylinėjimosi išlaidų paskirstymo bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo išmčių, tačiau, atsižvelgiant į bylą dėl neturtinės žalos atlyginimo specifiką, kad neturtinės žalos dydį galutinai nustato teismas, skirstant bylinėjimosi išlaidas tokio pobūdžio bylose, turi būti vadovaujamasi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais ([CPK 3 straipsnio](#) 7 dalis), taip pat [CPK 93 straipsnio](#) 4 dalyje nustatyta galimybė nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių. Šios pozicijos iš esmės laikytasi ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 13 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-225-934/2021.

21. Išplėstinė teisėjų kolegija, pritardama kasacinio skundo argumentams, konstatuoja, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, teismui iš dalies patenkinus reikalavimą atlyginti neturtinę žalą, yra nevienoda.
22. [CPK](#) 4 straipsnyje yra įtvirtinta, kad vienodos teismų praktikos formavimą įstatymų nustatyta tvarka užtikrina Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. [CPK](#) 346 straipsnyje vienas iš pagrindų peržiūrėti įsiteisėjusių teismo sprendimų ar nutarčių yra nustatytas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos ginčijamų klausimų nevienodumas ([CPK 346 straipsnio](#) 2 dalies 3 punktas). Išplėstinei teisėjų kolegijai konstatavus kasacinio teismo praktikos nevienodumą, yra pagrindas išaiškinti teisės normas, reglamentuojančias bylinėjimosi išlaidų paskirstymą bylose, kuriose teismas iš dalies tenkina reikalavimą dėl neturtinės žalos atlyginimo, ir suvienodinti šių nuostatų taikymo ir aiškinimo praktiką.
23. Pagal [CPK 93 straipsnio](#) 1, 2 dalyse įtvirtintas bendrąsias bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisykles šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, jos turėtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą teismas priteisia iš antrosios šalies, nors ši ir būtų atleista nuo bylinėjimosi išlaidų mokėjimo į valstybės biudžetą: ieigu ieškinys patenkintas iš dalies, bylinėjimosi išlaidų atlyginimas priteisiamas ieškovui proporcingai teismo patenkintų reikalavimų daliai, o atsakovui – proporcingai atmestų ieškinio reikalavimo daliai. Vadovaujantis [CPK 93 straipsnio](#) 4 dalimi, teismas gali nukrypti nuo [CPK 93 straipsnio](#) 1, 2 ir 3 dalyse nustatytų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių, atsižvelgdamas į tai, ar šalių procesinis elgesys buvo tinkamas, ir įvertindamas priežastis, dėl kurių susidarė bylinėjimosi išlaidos. Šalies procesinis elgesys laikomas tinkamu, jeigu ji sąžiningai naudojosi procesinėmis teisėmis ir sąžiningai atliko procesines pareigas.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-445-611/2018 konstatuota, kad taikant bendrąsias bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisykles, t. y. skirstant bylinėjimosi išlaidas proporcingai patenkintų ir atmestų reikalavimų daliai ([CPK](#) 93 straipsnio 2 ir 3 dalys), ieškovas turėtų teisę gauti labai mažos bylinėjimosi išlaidų dalies kompensaciją, nes apskritai yra patenkinta nedidelė jo reikalavimo dėl neturtinės žalos atlyginimo dalis. Teisėjų kolegija šioje byloje nusprendė, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymas pagal bendrąsias taisykles, atsižvelgiant į bylos išsprendimo rezultatą, neatitiktų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijų ([CPK 3 straipsnio](#) 7 dalis), todėl priteisė bylinėjimosi išlaidų atlyginimą nukrypdamą nuo [CPK 93 straipsnio](#) 2 dalyje įtvirtinto proporcingumo principo (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-445-611/2018, 47 punktas).
25. Kasacinio teismo taip pat yra išaiškinta, kad nors [CPK](#) normose nenustatyta bylinėjimosi išlaidų paskirstymo bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo išmčių, tačiau, atsižvelgiant į bylą dėl neturtinės žalos atlyginimo specifiką, kad neturtinės žalos dydį galutinai nustato teismas, skirstant bylinėjimosi išlaidas tokio pobūdžio bylose, turi būti vadovaujamasi teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijais ([CPK 3 straipsnio](#) 7 dalis), taip pat [CPK 93 straipsnio](#) 4 dalyje nustatyta galimybė nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gegužės 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-117-969/2021, 51 punktas; 2021 m. liepos 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-225-943/2021, 35 punktas).
26. Išplėstinės teisėjų kolegijos nuomone, sprendžiant byloje keliamą klausimą dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo, kai iš dalies tenkinamas reikalavimas atlyginti neturtinę žalą, svarbu įvertinti šiam klausimui aktualią Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką.
27. EŽTT yra pažymėjęs, kad nepagrįstos bylinėjimosi išlaidos gali kelti problemų pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – Konvencija) pirmiausia tais atvejais, kai proceso šalies civilinis ieškinys patenkinamas, bet nėra priteisiama visa jo suma, o dėl iš jo priteistos bylinėjimosi išlaidų atlyginimo sumos asmuo praranda didelę dalį ar net visą priteistą finansinį atlyginimą (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *C'olic? pries? Kroatija?*, peticijos Nr. 49083/18, par. 46; 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Klaur pries? Kroatija?*, peticijos Nr. 28963/10, par. 76). Taip pat EŽTT yra pripažinęs, kad išimtiniais atvejais didelės bylinėjimosi išlaidos gali kelti problemų pagal Konvenciją ir tuomet, kai proceso šaliai visiškai nepavyko pagrįsti savo ieškinio ir kai ši šalis dėl tam tikrų priežasčių negalėjo numatyti savo sėkmės perspektyvų, nes, pavyzdžiui, bylos nagrinėjimo rezultatas priklausė nuo naujo teisės klausimo išaiškinimo (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2016 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje *Cindrič ir Bešlič pries Kroatiją*, peticijos Nr. 72152/13, par. 107).
28. EŽTT nuomone, jei nėra svarių priežasčių, pateisinančių tokį rezultatą, tokia situacija ginčą paverčia beprasmiu, o šalies teisę į teismą padaro teorinę ir iliuzinę (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2021 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *C'olic? pries? Kroatija?*, peticijos Nr. 49083/18, par. 46).
29. Taigi, EŽTT jurisprudencija atskleidžia, kad mechaniškas taisyklės „pralaimėjęs moka“ taikymas, griežtai laikantis proporcingo bylinėjimosi išlaidų atlyginimo priteisimo pagal patenkintus (atmestus) reikalavimus, bylose dėl neturtinės žalos atlyginimo gali lemti neproporcingą asmens teisės į teismą gynybą suvaržymą.
30. Toks teisės kreiptis į teismą ribojimas negali būti laikomas *per se* (pats savaime) nesuderinamu su Konvencijos 6 straipsnio 1 dalimi, tačiau konkrečių atvejų konkrečiomis aplinkybėmis priteistas bylinėjimosi išlaidų atlyginimo dydis yra reikšmingas veiksnys nustatant, ar asmuo pasinaudojo teise kreiptis į teismą (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Klaur pries? Kroatija?*, peticijos Nr. 28963/10, par. 82). Civilinio proceso įstatyme įtvirtinta taisyklė „pralaimėjęs moka“ gali būti vertinama kaip ribojimas, varžantis teisę kreiptis į teismą (angl. *a restriction hindering the right of access to court*), kuriuo siekiama atgrasyti potencialias ginčo šalis nuo nepagrįstų ieškinų ar perdėtų reikalavimų teikimo teismams (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Klaur pries? Kroatija?*, peticijos Nr. 28963/10, par. 81 ir 84; 2016 m. rugsėjo 6 d. sprendimas byloje *Cindrič ir Bešlič pries Kroatiją*, peticijos Nr. 72152/13, par. 95–96, 119 ir 121; 2022 m. kovo 15 d. sprendimas byloje *Derbuc ir kiti pries Kroatiją*, peticijos Nr. 53977/14 41902/15, par. 32). Tačiau priteisiant atlyginti labai dideles bylinėjimosi išlaidas, būtina pateikti svarius tokio sprendimo motyvus.
31. Iš pirmiau paminėtos EŽTT praktikostaip pat matyti, kad, aptariamame kontekste vertinant teisės kreiptis į teismą ribojimo proporcingumo klausimą, analizuotinos įvairios aplinkybės: pareiškėjo elgesys (pavyzdžiui, ar buvo pareikšti aiškiai nepagrįsti reikalavimai dėl neturtinės žalos atlyginimo; šiame kontekste gali būti svarbu ir tai, ar egzistavo išplėtotas ir prieinamas teismų praktika, garbės dėl „orientacinių“ kompensacijos dydžių ir pan.), bylos pobūdis, jos reikšmė pareiškėjui (ar byloje sprendžiamas civilinis ginčas tarp privačių asmenų, ar byla susijusi su valstybės pareiga atlyginti už jos institucijų, pareigūnų padarytą žalą arba dėl privataus asmens padarytos žalos asmens sveikatai atlyginimo ir pan.), klausimas, ar atsakovas patyrė papildomų išlaidų dėl pareikšto perdėto reikalavimo, atsakovo elgesys, t. y. ar ginčytas ieškinio pagrindas ar tik žalos dydis, galutinis bylinėjimosi išlaidų paskirstymo rezultatas ir jo poveikis priteistam atlyginimui bei kita.
32. Nagrinėjamu atveju ieškovas kreipėsi į teismą, prašydamas priteisti 3500 Eur turtinės ir 20 000 Eur neturtinės žalos atlyginimo. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino iš dalies ir priteisė ieškovui iš atsakovės 3500 Eur turtinės ir 2300 Eur neturtinės žalos atlyginimo. Taigi, ieškovo reikalavimas dėl turtinės žalos atlyginimo buvo patenkintas visiškai, o reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo buvo patenkintas tik iš dalies, konstatavus prokurorų veiksmų prieš ieškovą pradėtoje baudžiamojoje byloje neteisėtumą. Nepaisydamas to, pirmosios instancijos teismas priteisė visų ieškovo bylinėjimosi išlaidų, patirtų pirmosios instancijos teisme, atlyginimą.
33. Apeliacinės instancijos teismo teisėjų kolegija šią pirmosios instancijos teismo sprendimo dalį paliko nepakeistą, atsižvelgdama į tai, kad asmens prašomas priteisti neturtinės žalos atlyginimo dydis negali būti vertinamas kaip iš anksto žinomas ir nustatytas, nes ši dydį įvertina ir

nustato teismas, ištyręs ir įvertinęs visas teisiskai reikšmingas bylos aplinkybes. Teisėjų kolegija padarė išvadą, kad ieškovas iš esmės neturi galimybių iš anksto tiksliai įvertinti priteistą neturtinės žalos atlyginimo dydį ir jį nurodyti teismui.

34. Išplėstinė teisėjų kolegija šiuo aspektu pažymi, kad, kaip teisingai atsiliepime į kasacinį skundą nurodo ieškovas, EŽTT praktikojetaip pat nurodoma, jog neturtinė žala iš esmės yra sunkiai įvertinama ir dažnai apima ankstesnių bylų tyrimą, siekiant, remiantis panašiomis aplinkybėmis, nustatyti galimą kompensacijos sumą (Europos Žmogaus Teisių Teismo 2007 m. liepos 12 d. sprendimas byloje *Stankov prieš Bulgariją*, peticijos Nr. 68490/01, par. 62; 2013 m. liepos 18 d. sprendimas byloje *Klauz prieš Kroatiją*?, peticijos Nr. 28963/10, par. 88; 2021 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje *C?olic? prieš Kroatiją*?, peticijos Nr. 49083/18, par. 54). Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, nors ieškovo ieškinys nebuvo tenkintas visiškai, jis iš esmės buvo pagrįstas. Be to, įvertintinas ir bylos pobūdis (reikalavimas atlyginti neturtinę žalą dėl prokurorų neteisėtų veiksmų) ir jos reikšmė ieškovui. Bylą nagrinėję teismai nusprendė, kad prokurorų veiksmai šioje baudžiamojoje byloje buvo neteisėti, šių teismų sprendimų dalių atsakovė neginčija.
35. Išplėstinės teisėjų kolegijos vertinimu, tiek aptarta EŽTT praktiką tiek ir kiti pirmiau nurodyti argumentai sudaro pagrindą padaryti išvadą, kad bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklės „pralaimėjęs moka“ taikymas negali būti mechaniškas, o yra nulemtas šio teisės į teisminę gynybą ribojimo tikslo ir proporcingumo tarp siekiamo tikslo ir pasekmių vertinimo. Tai reiškia, kad teismai, paskirstydami šalių bylinėjimosi išlaidas, turi atsižvelgti tiek į šio ribojimo tikslą – atgrasyti potencialias ginčo šalis nuo nepagrįstų ieškinių (reikalavimų) reikimo teismuose, tiek į konkrečioje byloje dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo kylančius padarinius ginčo šalims ir kitas ribojimo proporcingumui įvertinti reikšmingas aplinkybes.
36. Remdamasi pirmiau nurodytais argumentais, išplėstinė teisėjų kolegija, siekdama suvienodinti kasacinio teismo praktiką dėl bylinėjimosi išlaidų paskirstymo byloje, kuriose teismas iš dalies tenkina reikalavimą atlyginti neturtinę žalą, ir vadovaudamasi [CPK 361](#) straipsnio 4 dalies 2 punktu, formuluoja teisės taikymo ir aiškinimo taisyklę, kad *tai atvejais, kai iš dalies tenkinamas ieškovo reikalavimas dėl neturtinės žalos atlyginimo, teismas, skirstydamas byloje šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas, taisyklę „pralaimėjęs moka“ turi taikyti ne mechanškai, o, vadovaudamasis CPK 93 straipsnio 4 dalimi ir CPK 3 straipsnio 7 dalyje nurodytais teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, gali nukrypti nuo bendrųjų bylinėjimosi išlaidų paskirstymo taisyklių atsižvelgdamas į šių išlaidų susidarymo priežastis, be kita ko, įvertindamas taisyklę „pralaimėjęs moka“ nustatyto teisės į teisminę gynybą ribojimo tikslo ir proporcingumą, bylinėjimosi išlaidų paskirstymo rezultatą ir jo poveikį ginčo šalims, taip pat atsižvelgdamas į ieškovo ir atsakovo procesinį elgesį, aplinkybę, ar atsakovas patyrė papildomų išlaidų dėl pareikšto didesnio reikalavimo ir kitas šiam klausimui išspręsti reikšmingas individualias bylos aplinkybes.*
37. Remdamasi anksčiau nurodytais argumentais, išplėstinė teisėjų kolegija padaro išvadą, kad šiuo atveju teismai teisingai įvertino byloje susiklosčiusias aplinkybes, tinkamai paskirstė pirmosios instancijos teisme šalių patirtas bylinėjimosi išlaidas, todėl kasacinis skundas netenkinamas.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

38. Šaliai, kurios naudai priimtas sprendimas, teismas priteisia iš antrosios šalies išlaidas už advokato ar advokato padėjėjo, dalyvavusių nagrinėjant bylą, pagalbą, taip pat už pagalbą rengiant procesinius dokumentus ir teikiant konsultacijas. Dėl šių išlaidų priteisimo šalis teismui raštu pateikia prašymą su išlaidų apskaičiavimu ir pagrindimu. Šios išlaidos negali būti priteisiamos, jeigu prašymas dėl jų priteisimo ir išlaidų dydį patvirtinantys įrodymai nepateikti iki bylos išnagrinėjimo iš esmės pabaigos ([CPK 98 straipsnio](#) 1 dalis).
39. Kasacinio skundo netenkinusi, išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad teisę į kasaciniame teisme patirtų bylinėjimosi išlaidų atlyginimą šiuo atveju įgijo ieškovas, jis prašo priteisti 700 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme už atsiliepimo į kasacinį skundą parengimą, atlyginimo. Kasaciniam teismui ieškovas pateikė šių išlaidų realumą patvirtinančius įrodymus. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatuoja, kad šių bylinėjimosi išlaidų dydis neviršija Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą nustatyto maksimalaus dydžio, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2015 m. kovo 19 d. įsakymu Nr. 1R-77 ir Lietuvos advokatūros advokatų tarybos pirmininko 2015 m. kovo 16 d. raštu Nr. 141 „Dėl Rekomendacijų dėl civilinėse bylose priteistino užmokesčio už advokato ar advokato padėjėjo teikiamą pagalbą nustatyto maksimalaus dydžio patvirtinimo“, 7 ir 8.14 punktuose nurodytų dydžių, todėl ieškovui iš atsakovės, atstovaujamos Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros, priteistinas 700 Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimas.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso 359 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 362 straipsnio 1 dalimi,

nutaria:

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. gruodžio 14 d. nutarties dalį, kuria palikta nepakeista Vilniaus miesto apylinkės teismo 2021 m. birželio 25 d. sprendimo dalis dėl bylinėjimosi išlaidų atlyginimo, palikti nepakeistą.

Priteisti ieškovui V. P. (V. P.) (a. k. *(duomenys neskelbtini)*) iš atsakovės Lietuvos Respublikos, atstovaujamos Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros (j. a. k. 288603320), 700 (septynis šimtus) Eur bylinėjimosi išlaidų, patirtų kasaciniame teisme, atlyginimo.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra galutinė, neskundžiama ir įsiteisėja nuo priėmimo dienos.

Teisėjai Goda Ambrasaitė-Balynienė

Danguolė Bublienė

Alė Bukavienė

Artūras Driukas

Virgilijus Grabinskas

Andžej Maciejewski

Dalia Vasarienė